

Boekbespreking

L. M. G. Prick, *Het beroep van leraar. Satisfactie en crises in de leraarsloopbaan*. V.U. Boekhandel/Uitgeverij, Amsterdam, 1983, 215 p., ing. f 27,50.

In deze dissertatie, verdedigd aan de V.U. te Amsterdam, legt de auteur een verband tussen de ontwikkelingsfasen van volwassenen en de ontwikkelingen van leraren in het huidige voortgezet onderwijs aan 12-18 jarigen.

Het centrale thema is het beeld van de midlevencrisis die zich – blijkens overwegend Amerikaanse literatuur – aftekent rond het veertigste levensjaar en de specifieke trekken die deze crisis vertoont bij de Nederlandse leraar.

Prick is als voormalig Neerlandicus en als huidige opleider van universitaire leraren uiteraard goed op de hoogte van de problemen en noden van de leraar in de praktijk. Het wekt dan ook geen verbazing dat hij geprobeerd heeft de verschillende vraagstellingen die de complexiteit van het handelen van de leraar oproept te concentreren om zo'n centraal thema als de midlevencrisis. Uit de vele reacties in de landelijke pers kunnen we opmaken dat Prick een thema heeft aangesneden dat de krantenlezer aanspreekt en de leraar uit het hart gegrepen is. Voeg daarbij de prettig-leesbare toon waarin de studie geschreven is, en het zal iedereen duidelijk zijn dat velen met uiteenlopende verwachtingen deze studie ter hand nemen.

De dissertatie valt in twee delen uiteen. De eerste helft wordt besteed aan een literatuuroverzicht, de tweede betreft verslaggeving van opzet, instrumentontwikkeling en voorlopige resultaten van eigen onderzoek. De gebruikelijke bijlagen voltooien het geheel.

Blijkens de voorhanden literatuur manifesteert zich bij alle volwassenen, en met name bij managers in het Amerikaanse bedrijfsleven, omstreeks het veertigste levensjaar een bestaanscrisis waarin de volwassene zich gaat afvragen hoever hij gekomen is, of hij bereikt heeft wat hij wilde bereiken, en overweegt welke kansen het leven hem nog biedt. 'Ook ik ben omstreeks het midden mijner jaren, verdwaald geraakt in 's levens donker woud' kunnen nu velen de dichters nazegen. Het kathartisch effect dat van zulk een crisis – o.a. in ontwikkelingspsychologisch opzicht – verwacht mag worden, vinden we echter te weinig in Pricks benadering terug.

We vragen ons af of hier niet de eerste drempel is opgeworpen die helderheid van de vraagstelling heeft

bemoedigt, met name waar 't erom gaat te achterhalen wat nu het specifieke is van deze periode in het leraarsberoep. Prick besluit deel I met de constatering dat het beeld van deze levenscrisis voor met name de leraar niet helder is. De diversiteit van het bronnenmateriaal zal daaraan ook niet vreemd zijn geweest.

Op basis van eigen onderzoek wendt Prick zich vervolgens tot het carrièreverloop en de arbeidssatisfactie. De spanning blijft er bij de lezer wel in!

Deel II begint met de opmerking dat het hier om een exploratief onderzoek zal gaan, dat bij kan dragen tot theorievorming. Een verkenning onder ruim 2000 zittende leraren omtrent hun arbeidssatisfactie is geen geringe onderneming.

Toch vraagt de lezer zich af wat die bijdrage zou kunnen zijn en aan welke theorie. Was de vraag nu wat specifiek is voor de midlevencrisis bij de leraar en welke factoren met name dat eigene bepalen? Of ging het erom de midlevencrisis die zich blijkens deel I in de ontwikkelingspsychologie nog nauwelijks in Europa heeft geprofileerd, duidelijker te kunnen traceren, en wel bij een bepaalde beroepsgroep?

Deze vragen komen op als we zien naar de crises waarover het volgens de ondertitel zal gaan. Het wordt er niet gemakkelijker op als aan het eind van de verkenning de leraar aan het verwachte tijdschema ontsnapt en van 36 à 38 jaar af tot 55 jaar toe in de moeilijkheden blijkt te geraken. Met name in de periode 45-55 jaar verslechteren zijn relaties met de leerlingen, en daalt zijn tevredenheid met het werk. Zijn generativiteit weegt hier onvoldoende tegenop.

Ook de opzet van het onderzoek vergt enige kritische kanttekeningen. We vragen ons af of deze uitkomsten representatief geacht mogen worden voor de Nederlandse leraar. De herkomst van de onderzoeksvragen blijft onvermeld; het betreft leraren voor het onderwijs aan 12-18 jarigen, terwijl de plaats die de leraar in de schoolorganisatie inneemt maar in één tabel meespeelt. Ook variabelen als opleidingsgraad, schoolgrootte, plaats van vestiging lijken ons mee te moeten spelen in zulk een complex geheel als arbeidssatisfactie. Maar het onderzoek vermeldt ze niet.

Ernstiger vinden we dat het aantal jaren leservaring niet als onafhankelijke variabele is opgevoerd. Daarmee wordt het nog moeilijker op grond van uitkomsten tendenties aan te wijzen. Veel moeite hebben we met de vrij willekeurige wijze waarop – lopend het onderzoek – vrouwelijke docenten als nog in de vraagstelling zijn betrokken, hoe charmant ook in het 'woord vooraf' gepoogd is dit onder de mantel der liefde te verhullen. Het cijfermateriaal dat

vrouwen opleveren en dat vaak afwijkend is van dat van hun mannelijke collega's verdient een grondiger benadering. Bovendien is het maar de vraag of deze 549 vrouwelijke docenten voldoende representatief zijn voor de hele populatie. Deze bezwaren tegen de onderzoeksoepzet laten echter onverlet dat een eerste stap is gezet op de weg naar een duidelijker beeld van de leraar in het v.o.

De uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek, gebaseerd op een lijst van 96 vragen, geven een aanzet tot verder onderzoek dat ons inziens tot beter te funderen resultaten kan leiden als aan de hypotheseworming tevoren meer aandacht zal zijn besteed.

M. J. I. Bos

J. Haenen & B. van Oers (red.), *Begrippen in het onderwijs. De theorie van Davydov*. Amsterdam, Pegasus, 1983.

Over het werk van de Russische onderwijspsycholoog V. V. Davydov werd in *Pedagogische Studiën* al herhaalde malen geschreven. De lezers zijn dus mogelijk al enigszins vertrouwd met zijn denkbeelden. Haenen en Van Oers hebben recentelijk een poging gedaan de toegankelijkheid van Davydovs werk nog te vergroten door het samenstellen van een bundel met de volgende inhoud. Ten eerste een inleiding van Jacques Haenen waarin de denkbeelden van Davydov binnen de traditie van de cultuurhistorische school geplaatst worden, ten tweede een vertaling door beide redacteurs van een tweetal stukken van Davydov, en ten derde een kritisch analyserend stuk van de hand van Bert van Oers waarin een aantal centrale begrippen uit Davydovs theorie op de pijnbank gelegd wordt.

In de inleiding worden beknopt enige belangrijke feiten uit de geschiedenis van de sovjetpsychologie gemeld en daarnaast enige van de sleutelbegrippen van de cultuurhistorische school geïntroduceerd. Dit is nuttige en helder beschreven informatie voor diegenen die nog niet eerder met de sovjetpsychologie kennismaakten.

Een tweetal stukken is door de redacteurs voor vertaling geselecteerd. Dat hierbij Davydovs hoofdwerk uit 1972 over vormen van generalisering in het onderwijs niet gepasseerd mocht worden, spreekt vanzelf. Gekozen werd voor hoofdstuk zeven 'Grondslagen van de dialectisch-materialistische denktheorie'. Daarnaast werd een kort artikel uit 1968 vertaald, geheten 'De relatie tussen abstracte en concrete kennis in het onderwijs'. Beide stukken waren overigens al eens in het Duits verschenen. Het doen van een representatieve keuze uit het werk van een auteur is uiteraard altijd een moeilijke zaak. Met de keuze van Haenen en Van Oers kunnen we ons

wel verenigen. Het artikel vormt een aardige illustratie van Davydovs denkbeelden. Het gekozen hoofdstuk geeft ook zeker de fundamenten van Davydovs theorie weer. Juist doordat het zo'n fundamenteel stuk is, vormt het echter geen gemakkelijke kost voor de oningewijde lezer. Persoonlijk vinden wij het jammer dat hoofdstuk zes uit hetzelfde boek niet vertaald is, omdat Davydov hierin een discussie aangaat met Vygotskij, Piaget en Rubinštejn. Juist voor westerse onderzoekers is een kritiek op bijvoorbeeld, de ideeën van Piaget interessant.

De vertaling van beide stukken laat zich goed lezen. De vertalers hebben hun taak vrij ruim opgevat en hier en daar de tekst zelfs geredigeerd. Mede hierdoor zijn zij er in geslaagd Davydovs niet altijd even oorstrelende proza om te zetten in leesbaar Nederlands. De enkele vergissing die zij hierbij begaan hebben ('predlogi' zijn, bijvoorbeeld, 'voorzetsels' en geen 'werkwoorden') doet geen afbreuk aan deze prestatie.

Het laatste deel van het boek wordt gevormd door Van Oers' analyse van Davydovs begrippentheorie. In het voorgaande stelden wij dat de centrale begrippen op de pijnbank worden gelegd. Deze sadistische terminologie is hier beslist op zijn plaats. In een helder en intelligent betoog levert Van Oers kritiek op vele van de sleutelbegrippen en essentiële onderscheidingen uit Davydovs theorie. Hoewel de auteur zelf enige malen verzekert dat hij zeker niet de bedoeling heeft de verdiensten van Davydovs bouwswel te ontkennen en hij het belang van Davydovs theorie onderstreept, valt het toch moeilijk in te zien hoe zij op korte termijn aan de trefzekere kritiek het hoofd kan bieden. Het voert te ver om Van Oers' kritiek hier weer te geven. Daarom volstaan we met de hoop uit te spreken dat de psychologen en pedagogen uit de onderwijspraktijk van het besproken boek kennis zullen nemen.

R. van der Veer

Nagekomen mededeling

Op 6 en 7 december 1984 zal een psychologencongres plaatsvinden over het thema 'De eenheid van de Psychologie'. Individuele congresbijdragen kunnen worden ingezonden tot 15 augustus 1984.

Inlichtingen: NIP-Bureau, Postbus 5362, 1007 AJ Amsterdam, tel.: 020-79 15 26

Mededelingen

Opleidingen voor de akte M.O.-Pedagogiek

<i>Naam en adres instelling</i>	<i>Onderwijsplaatsen</i>	<i>M.O.-A</i>	<i>M.O.-B</i>
Stichting Pedagogisch Seminarium aan de Vrije Universiteit, Provisorium I, De Boelelaan 1115 (Postbus 7161), 1007 MC Amsterdam, tel. (020) 548 44 33.	Amsterdam	x	x
Stichting Nutsseminarium aan de Universiteit van Amsterdam, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam, tel. (020) 25 33 66.	Amsterdam	x	x
P.B.N.A., Velperbuitensingel 6, 6828 CT Arnhem, tel. (085) 71 61 51.	Arnhem	x	
Stichting Noordelijke Leergangen, Harlingerstraatweg 9, 8913 AA Leeuwarden, tel. (058) 15 30 25, studieleiders: drs. J. J. Kuiper, drs. G. J. Makaske, prof. dr. J. D. Imelman en drs. J. Pieters.	Groningen	x	x
	Leeuwarden	x	
	Zwolle	x	x
Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut M.O. pedagogiek, Erasmusplein 1, K.19.21, 6500 HD Nijmegen, tel. (080) 51 21 51.	Nijmegen	x	x
'Hoogveld-Cursus' Pedagogiek van de Stichting Interstudie, Van Schuylenburgweg 3, 6538 LH Nijmegen, tel. (080) 45 99 55.	Nijmegen	x	x
Stichting Nutsacademie voor Pedagogische en Maatschappelijke Vorming. Heemraadssingel 80, 3021 DD Rotterdam, tel. (010) 77 38 11.	Rotterdam	x	x
Katholieke Leergangen Tilburg, St. Josephstraat 137, 5017 GG Tilburg, tel. (013) 42 71 23.	Tilburg	x	x
	Amsterdam	x	x
	's-Gravenhage	x	x
	Sittard	x	x
Rijksuniversiteit Utrecht, Subfaculteit der pedagogische en andragogische wetenschappen, afdeling M.O.-opleidingen, Heidelberglaan 1, 3508 TC Utrecht, tel. (030) 53 47 30.	Utrecht	x	x